

Obszary kolonialne krajów europejskich w połowie XX w.

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Grafika interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

A historical map showing colonial territories in the 19th century. The map is sepia-toned and features a dark banner with white text. The banner contains the title 'Obszary kolonialne krajów europejskich w połowie XX w.'. Below the banner, the map shows various landmasses with colored regions indicating colonial holdings. A large sailing ship is visible in the lower-left corner, and the word 'ANGON' is written on the map. A source attribution is located in the bottom right corner of the map area.

Obszary kolonialne krajów europejskich w połowie XX w.

Źródło: dostępny w internecie: www.pixbay.com, domena publiczna.

Możesz nie zdawać sobie sprawy z faktu, że obecny przebieg granic wielu państw (zwłaszcza w Afryce) jest wynikiem ich kolonizacji. Pomimo dawno już uzyskanej niepodległości, terytorium tych krajów nie zmieniło się znacząco i wciąż nie zawsze jest zbieżne z faktycznym rozmieszczeniem poszczególnych narodów i plemion. Wpływ kolonializmu jest widoczny także w ich strukturze językowej. Czy potrafisz wskazać, które kraje były skolonizowane? Które kraje były ich metropoliami?

Twoje cele

- Przedstawisz przyczyny powstawania imperiów kolonialnych oraz ocenisz rolę Hiszpanii i Portugalii w procesie kolonizacji.
- Scharakteryzujesz przebieg procesu kolonizacji na świecie.
- Podasz przykłady krajów, które jeszcze w połowie XX w. były koloniami oraz wskażesz ich metropolie.

Przeczytaj

W średniowieczu rozwinął się handel drogą lądową między Europą a Indiami. Jednakże w roku 1453 nastąpiło zdobycie Konstantynopola przez Turków. Utrudniło to wymianę handlową między Europą i Azją, zatem Europejczycy zaczęli szukać nowej drogi do Indii – morskiej. Pierwsze takie wyprawy podjęli Portugalczycy. Pływali oni wzdłuż zachodniego wybrzeża Afryki, nie mogąc dotrzeć do Oceanu Indyjskiego. Dopiero Bartolomeo Diaz (portugalski żeglarz) dotarł do Przylądka Dobrej Nadziei, a to już była połowa sukcesu. Pierwszy do Indii dotarł Vasco da Gama (również Portugalczyk) podczas swoich wypraw w 1498 i 1502 roku. Natomiast włoski żeglarz Krzysztof Kolumb w 1492 r. dotarł do Ameryki Środkowej (z zamiarem dotarcia do Indii od drugiej strony globu). Z kolei nazwa „Ameryka” pochodzi od imienia Amerigo Vespucciego, włoskiego żeglarza, ale w służbie Portugalii. Warto wspomnieć jeszcze o jednej postaci – o Ferdynandzie Magellanie, Portugalczyku w służbie Hiszpanii, który w 1519 r. wyruszył w pierwszą podróż dookoła świata. Jednakże zginął w drodze podczas potyczki na Filipinach, a podróż zakończył Juan Sebastian de Elcano w 1522 r. Uwagę może zwrócić fakt, iż w epoce wielkich odkryć geograficznych dużą rolę odegrały Hiszpania i Portugalia. Przywódców wypraw z tych krajów nazywa się konkwistadorami (po hiszpańsku – zdobywcami). W tym czasie **kolonizacja** dopiero co odkrytych terenów należała do tych krajów.

Kolonizacją nazywa się polityczne i gospodarcze podporządkowanie krajom Europy, Stanom Zjednoczonym i Japonii tzw. terytoriów zamorskich. Zapoczątkowana była na przełomie XV i XVI w. w okresie wielkich odkryć geograficznych i miała na celu wzbogacanie się **państw-metropolii** (państw imperialistycznych w stosunku do **kolonii**) w wyniku podbojów i rywalizacji gospodarczej. Czasem można spotkać się z pojęciem **półkolonia**, które opisuje państwo formalnie niepodległe, jednak w znacznym stopniu uzależnionego politycznie i handlowo od mocarstwa kolonialnego.

Na zdobytych terenach Hiszpanie założyli kolonie: Nową Hiszpanię, Nową Granadę, La Platę i Peru w Ameryce, a w Azji – Filipiny. Natomiast zdobyczą Portugalczyków stały się: Brazylia w Ameryce, Angola i Mozambik w Afryce, a także pewne obszary u wybrzeży Azji (m.in. Makau). Do tych dwóch krajów Półwyspu Iberyjskiego w XVI w. dołączyła Holandia, następnie Wielka Brytania i Francja. Natomiast w XIX w. kolonizatorami były jeszcze Niemcy, Dania, Belgia i inne kraje. W XIX w. ponad połowa powierzchni Ziemi była skolonizowana, z czego największy odsetek ziem zależnych należał do Wielkiej Brytanii. Była ona największym mocarstwem kolonialnym. Do krajów kolonizatorskich na przełomie XIX i XX w. dołączyła Japonia, która zajęła Tajwan, Sachalin i Koreę.

W zasadzie do początków XX w. ukształtował się ostateczny podział kolonialny świata. Dwie trzecie powierzchni zamieszkałych lądów zajmowały tereny skolonizowane i kolonizatorskie, natomiast pozostała część – kraje niezależne i względnie niezależne. Do tych drugich w 1914 roku w Afryce należały: Etiopia i Liberia, zaś w Azji: Tajlandia, Chiny, Persja, Afganistan, Turcja i Arabia Saudyjska. Na rok przed wybuchem II wojny światowej największym imperium kolonialnym wciąż była Wielka Brytania. Mówi się, że był to kraj, nad którym słońce nigdy nie zachodziło, ponieważ jej posiadłości rozsiane były w różnych częściach świata – zawsze gdzieś trwał akurat dzień. Natomiast kontynentem najbardziej skolonizowanym była Afryka. Największy jej podbój przypadł na lata 1880–1914. Państwa kolonialne prowadziły na podległych sobie terenach politykę maksymalnej eksploatacji nie tylko kapitału surowcowego, ale także ludzkiego, prowadząc do całkowitego podporządkowania danego kraju oraz utrzymywania się z jego niskiego poziomu rozwoju.

Zbroja hiszpańskiego konkwistadora

Źródło: By John Martin PERRY - Own work, CC BY-SA 4.0,

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>, dostępny w internecie:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Spanish_conquistador_style_arm

Momentem przełomowym w procesach kolonizacyjnych był rok 1776. Wtedy to ogłoszono deklarację niepodległości Stanów Zjednoczonych. Zostały one utworzone z trzynastu kolonii brytyjskich u wybrzeży Atlantyku w wyniku ruchów dążących do usamodzielnienia i stworzenia własnej państwowości. Procesem, który polega na uzyskiwaniu niepodległości przez kolonie nazywa się **dekolonizacją**. Przez kolejne lata terytorium tego kraju powiększało się o kolejne terytoria: francuskie, hiszpańskie, brytyjskie, meksykańskie i rosyjskie. Na przełomie XIX i XX w. niepodległość uzyskiwała stopniowo Kanada, natomiast w pierwszej połowie XIX w. powstały samodzielne państwa Ameryki Łacińskiej (w większości z kolonii hiszpańskich). Następnie na początku XX w. uniezależniły się od Korony Brytyjskiej Australia i Nowa Zelandia.

Faktem jest, że większość dawnych kolonii wyzwoliła się po II wojnie światowej. Poniżej przedstawiono państwa, które w połowie XX w. były jeszcze skolonizowane (nie przeszły jeszcze procesu dekolonizacji):

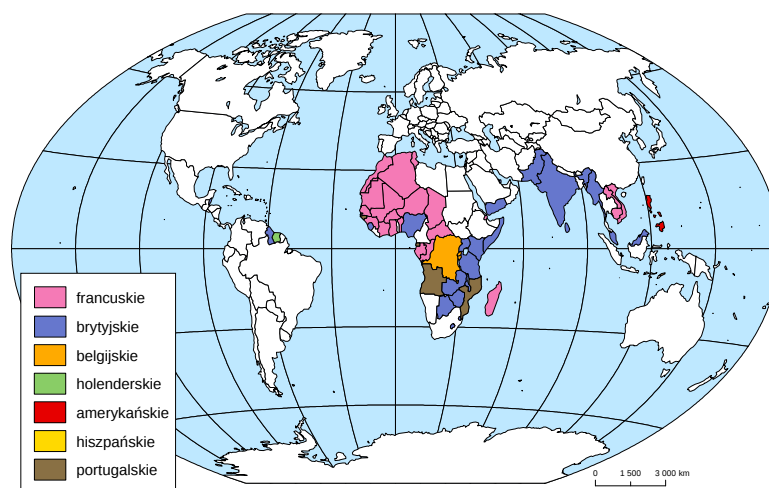
- do Hiszpanii należała już tylko Gwinea Równikowa;
- koloniami portugalskimi były: Angola, Mozambik i Gwinea-Bissau, Wyspy Świętego Tomasza i Książęca, Makau, Timor Wschodni;
- we władaniu brytyjskim były: w Afryce: Botswana, Gambia, Ghana, Kenia, Lesoto, Malawi, Nigeria, Sierra Leone, Somalia, Suazi, Tanzania, Uganda, Zambia i Zimbabwe; w Ameryce: Belize i Gujana, w Azji: Indie, Izrael, Malezja, Birma, Pakistan, Katar, Sri Lanka i Jemen, ponadto także Cypr;
- do Belgii należały: Burundi, Demokratyczna Republika Konga i Rwanda;
- do Holandii zaś należał Surinam;
- koloniami francuskimi były: w Afryce: Algieria, Benin, Burkina Faso, Republika Środkowoafrykańska, Czad, Kongo, Wybrzeże Kości Słoniowej, Dżibuti, Gabon, Gwinea, Madagaskar, Mali, Mauretania, Maroko, Niger, Senegal i Tunezja; a w Azji: Kambodża, Laos, Wietnam i Liban;
- Filipiny z kolei były kolonią prosperujących dobrze Stanów Zjednoczonych;
- Bangladesz częściowo był we władaniu Wielkiej Brytanii, potem Pakistanu, a Erytrea przebywała pod rządami również Wielkiej Brytanii oraz Etiopii;
- obecne RPA zajmowało także tereny dzisiejszej Namibii;
- istniało także kilka państw mających złożone losy kolonizatorskie;
- natomiast we władaniu Australii była dzisiejsza Nowa Zelandia, a Tajwan przebywał pod władzą Chin.

Ważne!

- Warto pamiętać, że z perspektywy wielu nie-Europejczyków wielkie odkrycia geograficzne oznaczały przybycie najeźdźców z nieznanymi im wcześniej kontynentów. Wiązało się to często z brutalnym zniewoleniem, wyzyskiem i trwającą wiele stuleci dominacją polityczną i gospodarczą Europy nad ludnością rdzenną.
- We współczesnych tekstach krytycznych (np. brazylijskich), czyli zawierających perspektywę ludności rdzennej zamieszkującej ziemię, do których także docierali żeglarze portugalscy, termin wielkie odkrycia geograficzne zastępuje się neutralnymi określeniami takimi jak: wielkie podróże morskie, podróże w poszukiwaniu nowych dróg handlowych, podróże w celu ekspansji terytorialnej lub europejska ekspansja morska.

Więcej informacji na temat procesu dekolonizacji dowiesz się z następujących materiałów:

- [Proces dekolonizacji w Afryce](#)
- [Przyczyny rozpadu systemu kolonialnego](#)
- [Kolonializm i jego skutki](#)

Obszary kolonialne w połowie XX w.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Kolejne mapy obrazujące obszary kolonialne w połowie XX w. znajdują się na następnej stronie.

Słownik

dekolonizacja

dekolonizacja [łac.], proces wyzwania się narodów z zależności kolonialnej i tworzenia niepodległych państw w dawnych terytoriach zależnych (encyklopedia.pwn.pl)

kolonia

posiadłość danego państwa znajdująca się poza jego granicami i podlegająca bezpośredniej zależności politycznej i ekonomicznej; najwięcej kolonii powstało w okresie wielkich odkryć geograficznych; obecnie kolonie są w większości niewielkimi terytoriami wyspiarskimi i określa się je jako terytoria zależne lub zamorskie

kolonizacja

polityczne i gospodarcze podporządkowanie krajom Europy, Stanom Zjednoczonym i Japonii państw słabo rozwiniętych (tzw. terytoriów zamorskich), do których należały głównie Afryka i Azja; zostało zapoczątkowane na przełomie XV i XVI w. wraz z epoką wielkich odkryć geograficznych w celu wykorzystywania tamtejszych zasobów ludzkich i surowcowych

konkwistador (zdobywca)

tytuł nadawany przez władców portugalskich i hiszpańskich zdobywcom Ameryki Południowej i Środkowej w XVI w.

metropolia (kraj macierzysty)

państwo centralne imperium kolonialnego (państwo imperialistyczne); państwo posiadające kolonie, na przykład Wielka Brytania, Francja, Portugalia

półkolonia

państwo formalnie niepodległe, jednakże w znacznym stopniu uzależnione politycznie i handlowo przez mocarstwa kolonialne

Grafika interaktywna

Polecenie 1

Po zapoznaniu się z poniższymi grafikami ustal, na którym kontynencie w połowie XX wieku było najwięcej obszarów skolonizowanych.

Ważniejsze imperia kolonialne w połowie XX wieku

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

Ważniejsze imperia kolonialne w połowie XX wieku

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

Ważniejsze imperia kolonialne w połowie XX wieku

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

Ważniejsze imperia kolonialne w połowie XX wieku

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż dwa narody, z szeregów których wywodzi się największa liczba znanych żeglarzy doby wielkich odkryć geograficznych.

Hiszpanie i Anglicy

Hiszpanie i Portugalczycy

Anglicy i Francuzi

Francuzi i Portugalczycy

Ćwiczenie 2

Wskaż podróżnika, który swoją wyprawą dowiódł kulistości Ziemi.

Krzysztof Kolumb

Bartolomeo Diaz

Ferdynand Magellan

Vasco da Gamma

Ćwiczenie 3

Zaznacz kraje, które były koloniami francuskimi w połowie XX w.:

Etiopia

Niger

Maroko

Nigeria

Ćwiczenie 4

Połącz w pary metropolie z ich koloniami w połowie XX w.

Francja

Angola

Hiszpania

Demokratyczna Republika Konga

Portugalia

Birma

Wielka Brytania

Wietnam

Holandia

Gwinea Równikowa

Belgia

Surinam

Ćwiczenie 5

Uzupełnij tekst prawidłowymi zwrotami.

W połowie XX wieku najbardziej skolonizowanym kontynentem była . Wówczas aż 17 dzisiejszych krajów na tym kontynencie było koloniami . Na drugim miejscu wśród największych metropolii była , której podporządkowanych było 14 państw. Natomiast w tym okresie żadnej swojej kolonii na tym kontynencie nie miała .

Holandia

Afryka

portugalskimi

Belgia

Hiszpania

brytyjskimi

francuskimi

Ameryka Południowa

francuskimi

Azja

Francja

Wielka Brytania

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Ćwiczenie 8

Na poniższej mapie literami od A do F oznaczono sześć państw. Uzupełnij tabelę.

W wybraniu prawidłowych odpowiedzi pomoże ci rozsypanka. Uwaga! Podano kilka dodatkowych odpowiedzi.

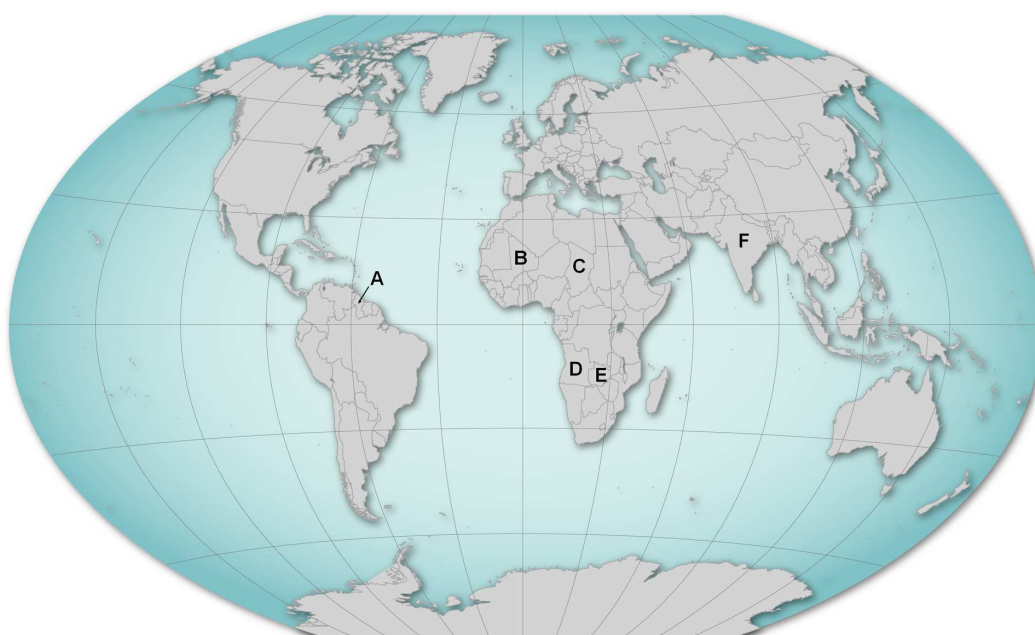
Czad, Mali, Mjanma, Indie, Angola, Zambia, Gujana

A, B, C, D, E, F

kolonia francuska, kolonia brytyjska, kolonia portugalska, kolonia hiszpańska

francuski i arabski, francuski i afrikaans

Nazwa państwa	Oznaczenie na mapie (litera)	Przynależność kolonialna w połowie XX w.	Język urzędowy
<input type="text"/>	<input type="text"/>	kolonia francuska	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	kolonia brytyjska	angielski
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	francuski
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	hindi i angielski
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	portugalski

1 cm 500 km 1000 km 1500 km 2000 km

Dla nauczyciela

Imię i nazwisko autora: Kamil Kaliński

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Obszary kolonialne krajów europejskich w połowie XX w.

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum i technikum, zakres podstawowy, klasa II

PODSTAWA PROGRAMOWA

VII. Podział polityczny i zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego świata: mapa podziału politycznego, system kolonialny i jego rozpad, procesy integracyjne i dezintegracyjne na świecie, konflikty zbrojne i terroryzm, podstawowe wskaźniki rozwoju.
Uczeń:

2) wskazuje na mapie obszary kolonialne krajów europejskich w połowie XX w. i podaje przyczyny rozpadu systemu kolonialnego.

Kształtowane kompetencje kluczowe

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne

Uczeń:

- przedstawia przyczyny powstawania imperiów kolonialnych oraz ocenia rolę Hiszpanii i Portugalii w procesie kolonizacji,
- charakteryzuje przebieg procesu kolonizacji na świecie,
- podaje przykłady krajów, które jeszcze w połowie XX w. były koloniami oraz wskazuje ich metropolie.

Strategie: konektywizm

Metody nauczania: pogadanka, dyskusja, praca z e-materiałem, mapa myśli

Formy zajęć: praca indywidualna, praca w grupach, praca w parach, praca całego zespołu klasowego

Środki dydaktyczne: e-materiał, komputer, projektor multimedialny (lub/i tablety z dostępem do internetu), zeszyt przedmiotowy

Materiały pomocnicze:

- Otok S., *Geografia polityczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2020.
- commons.wikimedia.org/wiki/Atlas_of_colonialism

PRZEBIEG LEKCJI

Faza wprowadzająca

- Przeczytanie przez uczniów wprowadzenia do e-materiału i krótka dyskusja na ten temat.
- Przedstawienie celów lekcji.

Faza realizacyjna

- Nauczyciel rozpoczyna dyskusję na temat historii kolonizacji i dekolonizacji. W tym celu wyświetla odpowiednie fragmenty części *Przeczytaj*.
- Następnie nauczyciel dzieli uczniów na kilka grup. Każda z nich losuje po jednym hasle związanym z obszarami kolonialnymi wybranych państw-metropolii w połowie XX w. (np. kolonie włoskie w Afryce, walka Francji o utrzymanie wpływu w Afryce itp.). Zadaniem każdej z grup jest stworzenie przy pomocy grafiki interaktywnej syntetycznej mapy myśli na temat wylosowanego zagadnienia, a także krótkiego quizu z użyciem nowoczesnych technologii.
- Po zakończonej pracy grupy prezentują i omawiają przygotowane mapy myśli. Następuje klasowa dyskusja, nad przebiegiem której czuwa nauczyciel.
- Następnie uczniowie wykonują polecenie do grafiki interaktywnej.
- Uczniowie wykonują na tablicy interaktywnej ćwiczenia z bloku *Sprawdź się*. Etap ten kontroluje nauczyciel.

Faza podsumowująca

- Kolejne grupy wyświetlają na ekranie przygotowane quizy, a pozostali uczniowie rozwiązują je (np. przy użyciu telefonów komórkowych czy tabletów).
- Nauczyciel nagradza aktywnych uczniów, ocenia pracę w grupach i przypomina cele zajęć.
- Pożegnanie i zaproszenie na kolejną lekcję.

Praca domowa

- Stworzenie mapy powierzchniowej (np. w programie GIS) przedstawiającej historię kolonializmu. Uczniowie mogą podzielić się na grupy i opracować wybrane okresy.

- Opcjonalnie można także prosić o zapoznanie się z kolejnym tematem lekcji (w przypadku blended-learning).

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium

Grafika interaktywna może posłużyć w trakcie lekcji (podczas pracy w grupach i w fazie podsumowującej) oraz po lekcji (w celu utrwalenia wiadomości). Może także znaleźć swoje zastosowanie na lekcji powtórzeniowej i na innych lekcjach dotyczących kolonizacji i dekolonizacji.